

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.059 Львівського національного
університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК ОПОНЕНТА

доктора педагогічних наук, професора Кристопчук Тетяни Євгенівни на дисертацію Галюки Ольги Степанівни на тему: «Формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи у професійній підготовці», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Організація освітнього простору Нової української школи потребує нового вчителя – успішного компетентного фахівця, лідера. Виклики суспільства, динамічні зміни, що відбуваються в країні і світі, нове покоління дітей, які вимагають від учителя іншої місії, зміна цінностей та освітньої парадигми сприяють актуалізації проблеми формування соціальної мобільності вчителя як інтегрованої якості особистості, що необхідна для її успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці.

Проблема соціальної мобільності сучасного вчителя початкової школи – одна з найактуальніших проблем у царині педагогіки. Адже саме від вчителя, його особистісних характеристик залежить реалізація навчальних планів, якість надання освітніх послуг, виховання здобувачів освіти. Застосування новітніх прогресивних технологій, перехід до компетентнісного підходу в освіті, необхідність формування мобільного громадянина вимагає від учителів початкової школи готовності працювати в умовах постійних змін.

Суспільству потрібен фахівець, відкритий до всього нового, який здатний швидко адаптуватися в складних умовах професійної і соціальної дійсності, самостійно і відповідально приймати рішення, орієнтовані на успіх і постійне самовдосконалення; бути конкурентоспроможним, зацікавленим у безперервній педагогічній освіті.

Соціальну мобільність вчителя можна вважати тією рушійною силою, що сприяє переходу внутрішнього потенціалу вчителя початкової школи у зовнішню активність, гнучкість, що засвідчує ефективність педагогічної діяльності. Саме тому проблема формування соціальної мобільності вчителя початкової школи в умовах сучасного закладу середньої освіти є актуальною. А від так – дослідження Галюки Ольги Степанівни є своєчасним і соціально значимим.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання необхідного комплексу методів дослідження, відповідною і достатньою джерельною базою, а також практичним впровадженням дослідницьких результатів. Мета та завдання, об'єкт та предмет дослідження визначені прозоро.

Дисертаційна робота *Галюки Ольги Степанівни* містить нові наукові положення, а сформульовані завдання дослідження (проаналізувати стан вивчення досліджуваної проблеми та з'ясувати сутність, структуру, види та механізми функціонування соціальної мобільності у вітчизняному та міжнародному науковому міждисциплінарному дискурсі; розробити й обґрунтувати модель формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи у професійній підготовці; визначити педагогічні умови формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи в умовах ЗВО; експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи і розробити методичні рекомендації щодо їх впровадження у професійну підготовку майбутніх вчителів початкової школи в умовах ЗВО) конкретизують шляхи і методи її досягнення.

Справляє позитивне враження сформована автором джерельна база, яка відзначається різноманітністю і достатньою структурною повнотою. Вона включає 290 найменувань, в тому числі 44 іноземною мовою і дозволяє зробити висновок про відсутність у роботі академічного плагіату, зокрема,

текстових збігів, некоректного запозичення фактів та цитування, методик, моделей.

Значну цінність для дослідників та практиків педагогічної освіти мають додатки, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про дослідження, грамотно оформлені і представлені на сторінках роботи.

Вивчення рукопису дисертації, анотації та публікацій *Галюки О. С.* дають змогу констатувати про досягнення автором поставленої мети і вирішення завдань дослідження.

Чітко сформульовані автором актуальність і *наукова новизна дослідницького* пошуку смислово корелюють з фаховою оцінкою новизни дисертаційного аналізу з погляду опонента. У процесі дослідження автором вперше *визначено*: теоретико-методичні основи формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи у професійній підготовці; етапи формування наукових теорій становлення та розвитку феномену соціальної мобільності. Розроблено й апробовано модель формування соціальної мобільності майбутнього вчителя початкової школи. Визначено та схарактеризовано критерії, показники та рівні формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи у професійній підготовці.

Структура дисертації логічно витримана, цілком переконливими і умотивованими видаються висновки до розділів та загальні висновки, що об'єктивно ґрунтуються на результатах дослідження і в свою чергу поширюються на зміст досліджуваної проблеми.

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави стверджувати, що Галюкою О.С. на основі теоретичного аналізу узагальнено основні підходи щодо трактування змісту поняття соціальної мобільності: філософський, соціологічний, психологічний, педагогічний.

Аналітико-пошукова робота дозволила здобувачці уточнити сутнісну характеристику ряду базових понять дослідження: «мобільність», «соціальна мобільність», «професійна мобільність». Теоретичний і практичний аналіз досліджуваної проблеми дозволив *запропонувати* авторське визначення понять

«соціальна мобільність вчителя початкової школи», «євроінтеграційний освітній простір», «модель формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи». Зокрема, на підставі узагальнення основних наукових понятійно-категоріальних властивостей досліджуваного явища соціальну мобільність вчителя початкової школи дисертантка визначає як процес швидкої адаптації та розвитку особистості, що «підштовхує» до створення якісно нових форм та методів реалізації її потенціалу, слугує необхідною та актуальною характеристикою педагога сучасного світу.

Заслуговує на увагу представлена авторська класифікація соціальної мобільності за певними чинниками (рівень статусу, кількість осіб, напрям переміщення, результативність, відносність переходів тощо), що впливають на прояв того чи іншого типу соціальної мобільності.

В опонованій дисертації здійснено ретроспективний аналіз та виокремлено часові рамки зародження, становлення та розвитку феномену соціальної мобільності. Зокрема, виокремлено наукові погляди та період функціонування представників трьох поколінь дослідників соціальної мобільності: перший – 1935-1956 рр., другий – 1956-1967 рр., третій – 1968-1986 рр.

Важливим результатом роботи стало визначення ролі та значення соціальної мобільності в умовах міжнародного освітнього простору на прикладі євроінтеграційного процесу. Можна погодитись з дисертанткою в тому, що соціальна мобільність – частина міжнародного освітнього простору, а базові характеристики мобільності – рухливість, гнучкість, мінливість, уніфікованість, інтеграція – його невід’ємні ознаки; соціальна мобільність виступає в ролі глобального явища, від якого залежить відкритість та академічна свобода освітнього процесу, зокрема, в умовах європейського освітнього простору.

У роботі обґрунтовано структуру, види та закони функціонування механізмів соціальної мобільності. Варто зацентувати на тому, що опонентом схвально оцінюється виокремлення структурних компонентів соціальної

мобільності майбутніх учителів початкової школи, а саме: *мотиваційно-цільовий, адаптаційний, соціально-ситуаційний, рефлексивно-діяльнісний*. Погоджуємося з авторкою в тому, що означені компоненти необхідно розглядати у нерозривному зв'язку з критеріями та показниками соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи в умовах закладу вищої освіти.

Опонентом позитивно оцінюється визначення принципів соціальної мобільності, що зумовлюють успішне формування соціальної мобільності в майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки. До принципів соціальної мобільності віднесено: *освітній, культурний, політичний, економічний та соціальний*. Тому цілком закономірним є виокремлення Галюкою О.С. на основі компонентів, критеріїв та показників досліджуваного явища рівнів сформованості соціальної мобільності: елементарний (низький), базово-діяльнісний (середній), інноваційний (високий).

Позитивним є те, що Ольгою Степанівною зроблено спробу знайти найоптимальніший шлях реалізації нових освітніх завдань у професійній підготовці. Аналіз рукопису дослідження дозволяє стверджувати, що соціальна мобільність майбутніх учителів початкової школи формується під впливом певних зовнішніх і внутрішніх умов, залучення до певних видів діяльності. Досить ґрунтовно, на наш погляд, у своєму дослідженні авторка розкриває такі педагогічні умови формування соціальної мобільності у майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки, як: створення інноваційного освітнього середовища в ЗВО, яке сприятиме творчому особистісному розвитку та мотивації майбутніх учителів початкової школи; взаємозалежність і взаємообумовленість змістового, навчально-методичного та технологічного напрямку професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи; організація наскрізної практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи з метою формування соціальної мобільності; забезпечення психологічної готовності майбутніх учителів початкової школи до формування у них здатності до соціальної мобільності.

Глибинністю вирізняються виокремлені блоки освітніх компонентів (навчальних дисциплін), які найбільш оптимально забезпечують формування соціальної мобільності майбутнього вчителя початкової школи: нормативний блок циклу професійної та практичної підготовки («Вступ до спеціальності з основами педагогіки», «Дидактика та педагогічні технології в початковій школі», «Основи інклюзивної педагогіки», «Психологія загальна, вікова та педагогічна», «Діяльнісний підхід у початковій школі», «Практикум роботи з батьками»); нормативний блок практики (включає усі види тільки педагогічної практики: навчальна (педагогічна), навчальна (психолого-педагогічна), виробнича практика); вибіркового блоку циклу професійної та практичної підготовки («Вибрані питання методик початкової освіти», «Методика формувального оцінювання», «Педагогіка сімейного виховання»; «Педагогічне проектування в професійній діяльності вчителя», «Методика роботи групи продовженого дня», «Педагогіка партнерства у роботі з батьками»; «Основи психодіагностики», «Арт-терапія в освіті», «Специфіка та методика роботи з обдарованими дітьми та дітьми з особливими потребами»).

На схвалення заслуговує спроба створення авторської моделі формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи. Позитивної оцінки заслуговує те, що обґрунтовану авторську модель, яка структуровано репрезентує систему взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, а також відображає цілісний опис сутності найважливіших складових досліджуваного об'єкта у змодельованих уявленнях, впроваджено у освітній процес.

Запропонована автором модель складається з трьох блоків: *теоретико-методологічного* (основа науково обґрунтованих парадигм, підходів та принципів, що діють як теоретико-методологічний апарат досліджуваного феномену), *операційно-діяльнісного* (навчально-методична складова впливу на формування здатності) та *результативно-оцінного* (критеріально-рівнева характеристика сформованої здатності). Особливо цінною в ній, на наш погляд, є те, що спроектована модель соціальної мобільності майбутніх

учителів початкової школи інтегрує цілі та зміст професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи, має прогностичну спрямованість, досить гнучко і динамічно враховує зміни умов, що впливають на процес становлення і розвитку особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Автором розкрито етапи та методику педагогічного експерименту, здійснено перевірку результативності апробованих педагогічних умов. Педагогічний експеримент розглядається дисертанткою як основний метод дослідження, що дозволяє одержати найбільш вірогідні факти, котрі об'єктивно характеризують можливості вдосконалення процесу формування соціальної мобільності майбутнього вчителя початкової школи в умовах професійної підготовки.

Галукою О.С. детально представлено діагностувальні методики: бесіда, анкетування, тестування, педагогічне спостереження. Акцентуємо на тому, що Ольгою Степанівною чітко визначені мета та завдання організаційно-підготовчого, констатувального, формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту, ґрунтовно проведено об'єктивний аналіз кількісних показників і якісної інтерпретації одержаних результатів дослідження.

Текст дисертації характеризується змістовою завершеністю, цілісністю та логічністю.

Повнота викладу результатів дисертаційної роботи та наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи висвітлено загалом у 20 наукових публікаціях (17 – одноосібні), серед яких: 6 статей – у наукових фахових виданнях України. Результати дослідження пройшли належну апробацію: вони обговорювалися і одержали позитивну оцінку на 14 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також відображені в науковому есе за результатами міжнародного стажування.

Позитивно оцінюючи значення результатів дослідження Галюки О.С., вважаємо за доцільне зазначити окремі дискусійні положення роботи, **зауваження та побажання** щодо майбутніх перспектив її розвитку:

1. Заслуговує на увагу здійснений дисертанткою ретроспективний аналіз та визначення етапів формування наукових теорій становлення та розвитку феномену соціальної мобільності. Але в роботі варто було б чітко прописати ознаки, за якими були виділені кожен з трьох етапів. На наш погляд, дисертанткою переконливо не обґрунтовані межі першого (1935-1956 рр.), другого (1956-1967 рр.) та третього (1968-1986 рр.) етапів формування наукових теорій соціальної мобільності.

2. У роботі представлено праці зарубіжних науковців періоду 1858-1998рр., що досліджували проблему соціальної мобільності. Вважаємо, що дисертаційну роботу значно підсилило б використання сучасного зарубіжного досвіду щодо проблеми формування соціальної мобільності учителя, що дало б змогу проаналізувати період розвитку теорії соціальної мобільності у 20-х роках ХХІ ст., а також визначити трансформацію змісту поняття «соціальна мобільність» у науковому вітчизняному та зарубіжному науковому просторі.

3. У дослідженні доцільним видається визначення та характеристика критеріїв, показників та рівнів формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи у професійній підготовці. Разом з тим на с.23 дисертаційної роботи показники формування соціальної мобільності подані в узагальненому вигляді.

4. Потребує додаткової аргументації позиція авторки щодо розробленого та впровадженого у процес професійної підготовки навчально-методичного забезпечення (с. 25). На нашу думку, варто було виокремити форми навчально-методичного забезпечення дисциплін, визначені здобувачем, виходячи з необхідності максимально повного надання майбутнім учителям початкової школи всієї інформації та матеріалів, необхідних для успішного вивчення дисципліни.

5. Досліджуючи генезу феномену соціальної мобільності у науковому дискурсі Ольга Степанівна залучає до наукової дискусії зарубіжних учених. Водночас у тексті дисертації п.1.1. на с. 29, 30 зарубіжними науковцями розглядається лише поняття «мобільність». Поняття «соціальна мобільність» подається дисертанткою в узагальненому вигляді. Зокрема, на с. 42 констатовано, що Р.Еріксон, П.Блау, Д.Трейман «розглядали соціальну мобільність крізь призму професійної сфери». Саме тому, на нашу думку, у роботі бракує аналізу праць зарубіжних дослідників щодо трактування понять «соціальна мобільність», «соціальна мобільність учителя початкової школи», що дозволило б автору встановити змістові зв'язки між поняттями, що характеризують формування соціальної мобільності учителів, які використовуються у вітчизняному та європейському науковому просторі.

6. В умовах Концепції Нової української школи розширюються функції та можливості вчителя, з'являються нові соціально-професійні ролі педагога в освітньому процесі. Сучасний вчитель – це агент змін, тьютор, коуч, ментор. Визначаючи наукову новизну дослідження, здобувач зазначає, що «уточнено і доповнено функціонально-рольові позиції вчителя залежно від мети освітніх завдань: «тьютор», «ментор», «фасилітатор», «модератор», «коуч» (с. 24). Автор достатньо приділив уваги тьюторству як додаткової соціальної ролі (педагогічної професії), пов'язаної із базовою професійною функцією майбутніх педагогів початкової освіти (с. 138-139). Проте залишилася поза увагою соціальна роль учителя, як коуча, фасилітатора, модератора та ментора в індивідуальній освітній траєкторії здобувача освіти.

Висловлені зауваження і пропозиції не знижують загальної високої оцінки дисертації та не зменшують вагомості внеску О.С. Галюки у професійну освіту.

Зазначене вище дозволяє констатувати, що представлене дослідження є самостійною, завершеною науковою роботою, результати якої мають теоретичне і практичне значення для розвитку педагогічної науки.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених завдань, теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів дисертація Галюки О.С. на тему: «Формування соціальної мобільності майбутніх учителів початкової школи у професійній підготовці» повністю відповідає вимогам пунктів 5-8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, а її авторка – Галюка Ольга Степанівна – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».

Опонент: доктор педагогічних наук,
професор, голова циклової комісії гуманітарних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу
«Рівненський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України»

Тетяна КРИСТОПЧУК

Підпис доктора педагогічних наук, професора
Криstopчук Т.Є. «засвідчую»
Помічник директора з кадрової роботи

Інна ЯТКЕВИЧ